

Bijlage HAVO
2009

tijdvak 1

kunst (algemeen)

tevens oud programma

schoolexamen ckv2

Tekstboekje

Tekst 1

Geert Grote (1340-1384) schreef over de domtoren van Utrecht het volgende:

Deze toren is uit de schat van de arme Christus met onbeperkte middelen boven vrijwel alle andere torens van de christenheid tot een verbazingwekkende hoogte opgetrokken, en hij moet nog hoger worden. Uit de trots en de monsterachtigheid van de toren kunnen we wel opmaken hoe men zich verder het geheel, te weten het koor en de rest van het kerkgebouw, zowel wat de opsmuk als de afmetingen betreft, voorstelt. Een toren heeft geen ander nut dan dat men er klokken in kan ophangen. Die kunnen echter in een heel wat lagere toren worden aangebracht. De burgers scheppen erover op, zij het zonder grond. Zij laten er zich op voorstaan en de bouwheren, tot het kwade geneigd, voelen zich door al die roem geveid. Zoals het is met elke mens, zo is het ook met een groep, een stad of een kerk, zegt paus Gregorius: hoe meer onverdiende eer hij geniet bij de mensen, des te geringer is hij voor God en zijn engelen.

Tekst 2 - Hedendaagse uitgangspunten bij de restauratie

Bij een restauratie wordt het monument eerst schoongemaakt, interne constructies worden verstevigd en losse onderdelen worden zo veel mogelijk teruggeplaatst.

Vervolgens worden keuzes gemaakt op basis van twee uitgangspunten van restauratie:

- 1 Laten zien dat het een oud gebouw betreft met een lange geschiedenis. Reparaties worden in het zicht gelaten omdat deze sporen belangrijke aanwijzingen geven over de geschiedenis van het gebouw.
- 2 Het monument zo goed mogelijk terugbrengen in originele staat met gebruikmaking van de oorspronkelijke materialen en constructies.

Tekst 3

Nederland kent, in tegenstelling tot veel andere Europese landen, geen ononderbroken klassieke ballettraditie. Na een hevige, maar korte bloeiperiode in de tweede helft van de negentiende eeuw verdween het klassieke ballet weer even snel van de Nederlandse podia als het verschenen was. Mede onder invloed van moderne danseressen die zonder korset, met losse haren en op blote voeten de vrije expressie propageerden, raakte het klassieke ballet daarna geheel uit de gratie in Nederland. De moderne stroming werd vooral geïnspireerd door Isadora Duncan en de vertegenwoordigers van de in Duitsland gewortelde, expressionistische Ausdruckstanz.

Tekst 4

Tussen 1950 en 1960 woedde in de Nederlandse danswereld de zogenaamde 'balletoorlog'. De inzet van de strijd was een structurele subsidie die de rijksoverheid begin jaren vijftig op de kunstbegroting beschikbaar wilde stellen voor de oprichting en instandhouding van één nationaal dansgezelschap. Balletleidster Sonia Gaskell werd in 1954 de rijkssubsidie toevertrouwd. Zij richtte daarna het Nederlands Ballet op, dat in 1961 werd omgedoopt in Het Nationale Ballet.

Tekst 5 - De Actie Tomaat

Op 9 oktober 1969 gooiden twee studenten van de Amsterdamse toneelschool tijdens het slotapplaus van *De Storm* van Shakespeare, een aantal tomaten naar de acteurs van de Nederlandse Comedie in de Amsterdamse Schouwburg. Zij ergerden zich aan de naar hun mening burgerlijke enscenering van deze voorstelling en aan schouwburgen in het algemeen, die volgens hen ouderwetse pronklokalen waren. In de Nederlandse theatersector was deze daad het begin van een golf van protest en discussies onder de noemer 'Actie Tomaat'. 'Actie Tomaat' hield ook verband met het rijkssubsidiebeleid voor de theatersector. Subsidiegelden gingen destijds voor 80% naar de repertoiregezelschappen, die alleen de klassiekers op traditionele wijze ten tonele brachten. Er werden weliswaar knappe toneelprestaties geleverd, maar de actievoerders vonden dat die slechts tot passiviteit van de toeschouwers leidden. Van het theater moest juist een activerende werking uitgaan door maatschappelijke vragen spelenderwijs te 'behandelen'.

Tekst 6 - Sjarov en de inlevende psychologische speelstijl van Stanislavski

In de jaren vijftig en zestig van de twintigste eeuw werden bij de Nederlandse Comedie, onder regie van de Rus Peter Sjarov, toneelstukken gespeeld van de negentiende-eeuwse Russische toneelsschrijver Tsjechov. Sjarov bracht de spelers een inlevende psychologische speelstijl bij, die in Rusland was ontwikkeld door Tsjechovs vaste regisseur Stanislavski. Deze verving de heersende declamatorische speelstijl door een naturalistische, diep doorleefde stijl. Acteurs moesten niet doen 'alsof', maar alle emoties diep in zichzelf zoeken om een toneelkarakter 'waarachtig' te kunnen verbeelden. Zij werden daarbij ondersteund door zeer realistische decors, kostuums, geluiden en zelfs geuren.

Je ziet korte fragmenten uit twee toneelstukken van Tsjechov:

De kersentuin gaat over een groep mensen die zich angstig vasthouden aan hun traditie en rijkdom. Uiteindelijk moeten zij hun buitenhuis met de kersentuin, waar zij gelukkig waren, gedwongen verkopen.

De drie Zusters gaat over drie zusjes die op het platteland wonen, maar er van dromen naar Moskou te gaan. Uiteindelijk blijken ze niet dapper genoeg om hun dromen waar te maken.

Tekst 7 - Nieuw theater

Na de 'Actie Tomaat' voltrokken zich veranderingen in de toneelwereld. Naast de reguliere grote repertoiregezelschappen ontstonden veel kleine, op vernieuwing gerichte gezelschappen, zoals het Werkteater en Proloog. Er kwam ruimte voor producties die minder gericht waren op resultaat en die onderzoek deden naar nieuwe speelstijlen en een andere, intiemere relatie met het publiek. Ook ontstonden nieuwe accommodaties die ruimte boden aan de nieuwe, kleinere gezelschappen, zoals het Shaffytheater in Amsterdam. Samen vormden zij een alternatief circuit dat veel aandacht op zich wist te vestigen. Door de nieuwe vormen van theater, zoals vormings- en jeugdtheater, kwam er een gevarieerder aanbod, een sterk toenemend aantal toneelproducties en -voorstellingen én een opvallende groei van het gesubsidieerde toneelaanbod.

Tekst 8 - De Kleine Man (1929)

Tekst en muziek: Louis Davids en Jacques van Tol

Het is op ons kleine wereldje een beetje raar gesteld
Want de ene mens neemt veel te grote happen
De een woont in een villa en de andere bij de belt
En die moet zich op z'n teentjes laten trappen
De ene slaat z'n slag, doet wat ie soms niet mag
En de andere, dat is een feit, betaalt steeds het gelag

Refrein:

Dat is die kleine man, die kleine burgerman
Zo'n hele kleine man met een confectiepakkie an
De man die niks verdragen kan blijft altijd onder Jan
Zo'n hongerlijer, zenuwelijer van een kleine man

De minister van Defensie vraagt weer onderzeeërs aan
Mocht een vreemdeling zich met de Oost bemoeien
En als wij die vloot dan hebben en er komt een beetje mot
Kunnen wij d'r in de Amstel mee gaan roeien
Dat heet voor 't ideaal, voor Neerlands grond en taal
Maar wie betaalt het pakkie van de vice-admiraal?

Refrein:

Dat is die kleine man, die kleine burgerman
Die doodgewone man met een confectiepakkie an
Zo'n ordinaire man met van die Bata schoentjes an
Zo'n zenuwelijer, minimumlijer van een kleine man.

We verzorgen onze medeburgers tegenwoordig best:
Als je niet werkt krijg je achttien gulden premie
En dan zijn er veel slampampers die zijn liever lui dan moe
Want die denken: nou die achttien piek, die neem ie
Ze schelden allemaal op patroon en kapitaal
En wie is weer de dupe van dat vrijheidsideaal?

Refrein:

Dat is die kleine man, die kleine burgerman
Die doodgewone man met zo'n confectiepakkie an
Een met zo'n imitatie Jaeger onderbroekie an
Zo'n minimumlijer, zenuwelijer van een kleine man.

Tekst 9 - Levenslied of smartlap

Over het onderscheid tussen wat een levenslied is en wat een smartlap, bestaan verschillende opvattingen. Tekstschrijver Peter Blanker brengt duidelijk een verschil aan tussen wat hij een levenslied of een smartlap vindt. Hij zegt: “Een levenslied gaat over grote thema’s die iedereen bezighouden, zonder rekening te houden met rang of stand van een persoon. Liefde en Weemoed, Hebzucht en Dood. [...] Een levenslied moraliseert, opinieert en brengt discussies op gang. Het zingt letterlijk van het leven en moet dus niet verward worden met een smartlap, die meestal in de hij/zij vorm [...] wordt geschreven. De smartlap gaat altijd over het leed van een ánder.”

Ook in de Van Dale, het Groot Woordenboek der Nederlandse Taal, wordt onderscheid aangebracht tussen levenslied en smartlap:

Een levenslied is een lied waarin gewoon-menselijke dingen (met accent op het droevige, sentimentele of melodramatische) worden bezongen en al of niet een bepaalde levens- of maatschappijbeschouwing tot uitdrukking komt.

De smartlap is een sentimenteel lied, (ongunstig) levenslied met vals sentiment.

Er zijn ook mensen die helemaal geen onderscheid aanbrengen. Zo zegt Jacques Klöters, de samensteller en schrijver van het boek ‘Huilen is voor jou te laat’, dat levensliederen en smartlappen feitelijk hetzelfde zijn: “wat voor de een een levenslied is, is voor de ander een smartlap”.

In de praktijk staat het levenslied blijkbaar in hoger aanzien dan de smartlap. Zo protesteerde Mary Servaes, beter bekend als de Zangeres zonder Naam en ook wel de koningin van het levenslied genoemd, hevig tegen de term ‘smartlap’. Die term vond zij smadelijk en onjuist. Zij noemde haar liederen ‘levensliederen’.

Tekst 10 - De Vlieger (1931)

Tekst: E. Paoli, muziek: G. Hofman

Kleine Jantje kreeg een vlieger
O, wat was 't ventje blij
Vader zei: " 't Is morgen zondag
En dan gaan we naar de wei
Omdat jij zo'n mooi rapportje
Van de meester hebt gehad
Gaan we morgen met de vlieger
Fijn naar buiten, lieve schat"

Refrein:

Dan gaat hij hoger, altijd hoger
Ik laat 'm vliegen, steeds maar meer
Misschien komt hij wel in de hemel
Heel hoog bij onze Lieve Heer

Uren lag 't ventje wakker
In z'n hoofdje rijpt een plan
Kinderlijk was 't berekend
Eind'lijk dacht 'ie: "Ja, dat kan"
En toen vader 's morgens opstond
Was z'n jongen al gekleed
En hij juichte bij 't vooruitzicht
Wat of straks de vlieger deed

Refrein

Vader keek of alles goed was
En daar zag hij aan de staart
Door een kinderhand geschreven
Een goud versierde ansichtkaart
En met tranen in de ogen
Las hij: allerliefste moe
'k Stuur u voortaan ied're zondag
Een ansicht naar de hemel toe

Refrein

Tekst 11 - André Hazes

André Hazes (1951-2004) was een Nederlandse volkszanger die vanaf de late jaren zeventig populair was met zijn eigentijdse vorm van het levenslied. Tot zijn grootste hits behoren: *Eenzame Kerst*, *Een beetje verliefd*, *Kleine jongen*, *De Vlieger* en *Zij gelooft in mij*. Hij bracht minstens 300 verschillende nummers uit. Van veel van zijn liedjes schreef hij zelf de tekst en de muziek en bij elk lied hoorde wel een bepaalde persoonlijke herinnering.

In 1999 verscheen de documentaire *Zij gelooft in mij*. Hierin wordt de zanger op de voet, haast onbeschaamd, gevolgd in zijn privé-leven, maar ook tijdens de voor hem zenuwslopende momenten voor concerten. André Hazes overleed in 2004. Ongeveer 48.000 mensen woonden in de Amsterdam Arena een afscheidsceremonie bij. Dit eerbetoon werd uitgezonden op TV en trok ongeveer 6 miljoen kijkers. In 2005 is op de Albert Cuyp markt in Amsterdam een standbeeld van hem geplaatst.